

THE PART OF JURISPRUDENCE WITHIN THE ROMANIAN LEGAL SYSTEM*

Dan LUPAȘCU**
Mihai Adrian HOTCA***

Abstract

The part of jurisprudence within the Romanian legal system is unquestionable, but there is not a coherent conception either from the legislative point of view or from the institutional one that should shape precisely the position that the case law has in the context of the law sources. Examining the relevant regulations in the field, we've reached the conclusion that certain court orders constitute law sources because they have all the particularities of the regulations. On the other hand, we consider that the purpose of jurisprudence within the Romanian legal system should be more pronounced, at least with regard to the uniformisation of the legal practice.

Keywords: *jurisprudence, uniformisation of legal practice, recourse in the interest of law, law source, Constitutional Court, High Court of Cassation and Justice.*

Introduction

Starting from the unquestionable finding that in the Romanian system of the law, it takes place a reconsideration of the quality of law source of jurisprudence, both from the point of view of the legal bodies and from the political- institutional point of view, we have tried below to analyze the position of the case law within the system of the Romanian law.

From the point of view of the factors that make up the justice, the re- dimensioning of jurisprudence is based on the wish to increase the trust in the jurisdictional act of its beneficiaries, that is the justiciable parties, because it is found, partially justified, an acuter and acuter lack of trust in the persons that make justice in our country.

From a political- institutional point of view, also here, we have mainly in view the content of the official documents adopted for this purpose and we unanimously consider that it is necessary the increase of the population's trust in the act of justice.

The credibility of justice is based, among other things, also on the unity of the judicial practice because the justiciable party that knows that another citizen obtained a certain satisfaction in a case similar to his hopes in a justified manner that he will have the same success. Or, if at the end of the trial, although we're talking about a similar case that raises the same problems of law, the "consumer" of the act of justice loses the case, he can not understand the fact that the same law can have two or more senses, so, he will be disappointed and will transfer his disappointment to the persons he gets in contact with.

* This paper has been prepared within the research project „Standardization of Judicial Practice and Harmonization With the ECHR Jurisprudence, a Mandatory Condition to Enforce Justice. Legislative Proposal to Grant Aconsistent Judicial Practice” (ID-1094) financed by the Romanian Minister of Education, Research, Youth and Sports.

** Judge, Associate professor, Law Faculty, „Nicolae Titulescu” University, Bucharest (e-mail: danlupascu@csm1909.ro).

*** Associate professor, Ph.D., Dean of the Law Faculty, „Nicolae Titulescu” University, Bucharest (e-mail: mihaihotca@gmail.com).

Literature review

Fl. Streteanu, Penal law. General part, vol. I, Rosetti Publishing House, Bucharest, 2003, p. 103; I. Deleanu, Constitutional justice, Bucharest, 1994, p. 421-422; Dieter Schlafén, Court of Appeal in Cologne, twinning resident adviser with Romanian Supreme Council of Magistrates – Bill for maintaining the unitary practice. Foundation (unpublished).

I. Is the jurisprudence a source of law in the system of Romanian law?

Of course, we have to say that the lack of unity of the judicial practice is not an exclusive problem of the justice in Romania, but the current dimension of this phenomenon in our country represents a serious reason of concern, fact which is pointed out in the documents of the European Commission¹ and in the resolutions of the European Court of Human Rights² including.

The non-unitary and contradictory judicial practice generates legal insecurity and deepens the lack of trust in justice. The frequency of the cases of non-unitary judicial practice determines also the degree of lack of trust in the judicial system of the justiciable parties, including of those that had satisfactions at a certain point.

This issue affects the entire judicial system and equally regards both the Romanian justiciable parties as well as the foreign ones that come in contact with the courts of law in our country. Moreover – as a well-known German magistrate³ has quite recently pointed out – „the observers that are not fully aware of the real causes of the problem pass on a widely met presumption that the courts in Romania aleatory change their jurisprudence as a result of the influence of the politic and corruption”.

„The normative inflation”⁴, the instability⁵ and the questionable quality of some laws, the great number of files on the docket⁶, the insufficient specialization of the magistrates or the incorrect understanding of the specialization⁷, the absence of some efficient means for the unitary interpretation and application of the law, but especially the present organization of the courts of

¹ See, for instance: Country reports, depending on the case, Intermediary report since 2003; June 2005; December 2005; March, May and September 2006; April and June 2007; July 2008 and February 2009.

² See, for instance: European Court of Human Rights, Third Section, Judgment on December 6th 2007, delivered in Beian Case versus Romania, published in Official Gazette, Part I, no. 616 on August 21st 2008; European Court of Human Rights, Third Section, Judgment on February 21st 2008, delivered in Driha Case versus Romania (unpublished); European Court of Human Rights, Third Section, Judgment on January 27th 2009, delivered in Ștefan and Ștef Case versus Romania (unpublished).

³ Judge dr. Dieter Schlafén, Court of Appeal in Cologne, twinning resident adviser with Romanian Supreme Council of Magistrates – Bill for maintaining the unitary practice. Foundation (unpublished)

⁴ From the records of the Legislative council, it results that on March 1st 2009, there were 18.634 basic regulations in force, to which it is added the modifying documents, as well as a series of international acts adopted before 22.12.1989 to which Romania became part.

⁵ There are more regulations that have undergone over 20-30 modifications within a short period of time. An example in this sense is the Code of penal procedure, that, after its last republication in 1996, has undergone 24 modifications. Some provisions of this code were ephemeral, being in force for just a day. See, in this sense: Law no. 356/2006 (published in the Official Gazette, Part I, no. 677 on 07.08.2006) and Government Emergency Ordinance no. 60/2006 (published in the Official Gazette, Part I, no. 764 on 07.09.2006).

⁶ For instance, in 2008, the Romanian courts of law (with a total diagram of 4.486 positions of judge, out of which about 4000 positions are filled in) had to settle 2.042.500 files, out of which 1.521.769 were settled.

⁷ In practice, these are courts where the number of specialized panel is higher than the number of judges. For instance: at Murgeni Court, it is 1 judge and 6 specialized panels; at Darabani Court, the two judges belong to 4 specialized panels; at Câmpeni Court, the 8 judges belong to 14 specialized panels; at Videle Court, there 5 judges and 11 specialized panels, etc.

law and the distribution of the competences⁸ represent a few of the potential causes of the non-unitary practice, the analysis of which it is not the object of the current study.

The Constitution of Romanian of 1991, revised in 2003, grants the court the supreme role of unifier of the judicial practice⁹ through art. 126 paragraph (3) that stipulates that: „The High Court of Cassation and Justice provides the unitary interpretation and application of the law by the other courts according to its competences”.

The above- rendered constitutional provision starts from the premise of the presumed constancy of the supreme court in the interpretation and application of the law which is called to regulate the jurisprudence contradictions at the lower levels. Such a conclusion is supported by the existence of a special procedure regarding the change of jurisprudence of the High Court of Cassation and Justice sections¹⁰.

Unfortunately, sometimes there are divergences between the High Court of Cassation and Justice sections regarding the same law problems¹¹ or even within the section¹², which, exceptionally, transform the highest judicial authority of the country into a „source of legal insecurity”¹³. It is a regrettable situation – isolated encountered even in other judicial systems¹⁴ – that overshadows the notable efforts of practice unification made by the supreme court¹⁵.

Isolated, it has been encountered also the situation that, without any relevant modification regarding the law issue in question at the legal level, the High Court of Cassation and Justice sections reconsidered its own jurisprudence as well as the cases in which one of the sections of the supreme court (for instance, in the matter of the abusively taken over real estates), simply ignored a decision in the interest of the law.

⁸ For instance, except for the court and the military tribunal, all the other courts try also recourses.

⁹ In the sense that the purpose of a supreme court is to regulate the jurisprudence contradictions, See: European Court of Human Rights, Great Chamber, Cause Zielinski and Pradal and Gonzales and others versus France, no. 24846/94 and 34165/96 on 37173/96, §59, 1999 – VII.

¹⁰ See: art. 25 lit. b) and art. 26 of Law no. 304/2004 regarding the juridical organization, republished in the Official Gazette, Part I, no. 827 on 13.09.2005, with further modifications and completions. As far as we know, during the last two decades, it was just a single case in which the Reunited Sections pronounced themselves on the change of jurisprudence. It is Judgment no. 1 on 28.09.1997 through which it was reconsidered the jurisprudence set through Judgment no. 1 on 2.02.1995 in the matter of the actions of real estate claims.

¹¹ For instance, with regard to the ratable and non- ratable character of money in some civil or commercial litigations, there were different views between the Civil and intellectual property section and the Commercial section. The existence of a spread non- unitary practice with regard to this issue determined the promotion of an appeal in the interest of law, settled through Decision no. 32 on 09.06.2008 of the High Court of Cassation and Justice – Reunited Sections, published in the Official Gazette, Part I, no. 830 on 10.12.2008.

¹² Such as, for instance: the decisions delivered in applying Law no. 309/2002 regarding the acknowledgement and granting of some rights to the persons that served in the army within the General Direction of Labor Service during 1950 – 1961, quoted in the Judgment of the European Court of Human Rights on 06.12.2007, delivered in Beian case versus Romania (quoted work); the decisions delivered in applying Law no. 138/1999 regarding the salary and other rights of the military personnel in the public institutions of national defense, public order and national security, as well as the granting of some salary rights to the civil personnel in these institutions, quoted in the Judgment of the European Court of Human Rights on 21.02.2008 delivered in Driha Case versus Romania (quoted work); the decisions delivered in applying Law no. 51/1995 for the organization and exercise of the profession of attorney delivered in Ștefan and Ștef Case versus Romania (quoted work).

¹³ See: Judgment of the European Court of Human Rights on 06.12.2007, delivered in Beian case versus Romania (quoted work).

¹⁴ With regard to the issues faced by the Tunisian Court of Cassation in the process of jurisprudence unification, See: M.L. Hachem – La fonction unificatrice de la Cour de cassation tunisienne, in „Les cours judiciaires suprêmes dans le monde arabe”, Colloque de Beyrouth des 13 et 14 mai 1999, Bruylant, 2001.

¹⁵ For instance, during 2004 – 2009 the High Court of Cassation and Justice admitted 195 appeals in the interest of the law.

The Constitutional Court repeatedly revised also its own jurisprudence, one of the cases being that of the constitutionality art. 362 paragraph 1 lit. c) of Code of penal procedure. Considering Decision no. 100/2004¹⁶, through which the constitutional administrative court reconsidered its previous practice, it is pointed out: „the Constitutional Court understands to proceed to the revision of its practice in the matter. Reconsidering its previous jurisprudence, the Court finds unconstitutional the provision "in the trials in which the penal action is set in motion at the prior complain, but only with regard to its penal aspect" within art. 362 paragraph 1 lit. c) of Code of penal procedure, and the injured party is to be able to exercise the ordinary attack modality of the appeal no matter of the way the penal action is set in motion (ex officio or at the prior complain)”.

The guarantor of the unitary interpretation and application of the law on the territory of Romania is the High Court of Cassation and Justice. This does not exclude, in our opinion, the involvement also of other institutions within their own competences whether in order to prevent the cases of non- unitary practice or in order to initiate or support the process of edification of the jurisprudence divergences. We have in view, for instance: the other courts, the Public Ministry, the Ministry of Justice and Citizenship Freedoms, the National Institute of the Magistrates, the Supreme Council of Magistrates¹⁷ etc.

De lege lata, it is questioned the purpose that the judicial practice has from the perspective of the sources of law, that is, could this be considered a source different from the law? In judgment no. 981/2008, the Plenum of the Supreme Council of the Magistrates considers that: "Regarding the alignment of the supreme court to the solution of the European Court of Human Rights in Beian Case versus Romania (6.12.2007), case in which Romania was convicted for non- unitary practice at the level of the supreme court, it has to be taken into account the provisions of art. 124 paragraph (3) of the Constitution, the fact that **the judge is independent and is subject only to the law, not also to the judicial case** (s.n.), so that the motivation in the sense that the judge is "held" by the previous judgments in the field, is illegal and unfamiliar to the spirit of the Romanian system of law. In this sense, it is the problem of the state to find the most suitable instruments in order to avoid the solutions of non- unitary practice; the judgment of the European Court of Human Rights is not by itself a ground to give the solution in the sense of the previous ones”.

Constitutionally talking, the judicial case can not be acknowledged as having the power of a law, that is, source of law, except under certain situations stipulated by the basic law and other laws. We are talking about: decisions of the supreme court delivered in the matter of the appeals in the interest of the law, decisions of the Constitutional Court, certain judgments of the administrative courts and decisions of the European courts.

II. Presentation of the situations in which the court judgment is a source of law

With regard to the **decisions in the interest of the law** of the High Court of Cassation and Justice delivered by the Reunited Sections, the legislator stipulates their obligatory character. So,

¹⁶ Published in the Official Gazette no. 261 on 24.03.2004.

¹⁷ At the level of the High Council of Magistrates, it is the Commission of unification of the juridical practice that, during 2008, organized 8 meetings with the section chairmen from the High Court of Cassation and Justice and the courts of appeal, as well as the representatives of the Prosecution with the High Court of Cassation and Justice. On these occasions, it was discussed 299 controversial law issues (out of which: 56 in penal matter, 167 in civil matter, work and social security conflicts and 76 in commercial matter. In 21 cases, it was decided the intimation of the General prosecutor with the High Court of Cassation and Justice in order to evaluate the promotion of some appeals in the interest of the law).

according to art. 414² Code of penal procedure: „(1) The General prosecutor of Romania, directly, or the minister of justice through the General prosecutor, has the right to provide the unitary interpretation and application of the penal and penal procedure laws on the entire territory of the country, to ask the High Court of Cassation and Justice to give its verdict in matters of law that received a different settlement from the appeal courts. (2) The decisions through which the intimations are settled are delivered by the Reunited Sections and are communicated to the courts of the Ministry of Justice. (3) The solutions are delivered only in the interest of the law; they have no effects on the examined court judgments or on the situation of the parties in those trials.

There are similar provisions also in civil matters¹⁸.

As for these legal provisions, we consider that it would be illogic that the judgments delivered in the matter of the appeals in the interest of the law should not have an obligatory character because, otherwise, it would be a useless judicial activity and would remain a simple opinion of the magistrates.

The **Judgments of the European Court of Human Rights** also have the quality of source of law, because, according to art. 20 paragraph (1) of the Constitution, the constitutional provisions regarding the rights and freedoms of the citizens will be interpreted and applied according to the Universal declaration of human rights with the pacts and other treaties to which Romania took part. According to paragraph (2) of the same article, if there is a lack of concordance between the pacts and treaties regarding the fundamental human rights to which Romania is a party, and the internal laws, the international regulations have priority, except for the case when the norms of the internal law are more favorable. On the other hand, according to the provisions of art. 11 of the Constitution, the international treaties to which Romania is a party represent an internal law.

Regarding the judicial value of the **decisions of the Constitutional Court**, we consider that these also can qualify as sources of law. Based on art. 146 lit. d) of the Constitution, the Constitutional Court has, among other attributions, the competence to decide on the exceptions raised before the courts of law and the courts of commercial arbitration or directly before the Advocate of the People regarding the unconstitutionality of the laws and ordinances of the Government. A similar provision, but more elaborated, is also within Law no. 47/1992 of the Constitutional Court. According to art. 29 of Law no. 47/1992, the Constitutional Court decides on the exceptions raised before the courts of law or the courts of commercial arbitration regarding the unconstitutionality of a law or ordinance or provision of a law or ordinance in force that is connected to the settlement of a case in any stage of the litigation and irrespective of its object. The exception can be raised upon request of any of the parties or, ex officio, by the court of law or by the court of commercial arbitration. The exception can be raised by the prosecutor before the court of law in the case to which it takes part.

What is the effect of such a decision in practice? The decisions through which it is found the unconstitutionality of a juridical norm produce *erga omnes* juridical effects. The character of source of law is more visible in case the constitutional control court reconsiders its practice, case

¹⁸ According to art. 329 Code of civil Procedure: „(1) The general prosecutor of the Prosecution with the High Court of Cassation and Justice, ex officio or upon the request of the ministry of justice, as well as management of the courts of appeal have the right to ask the High Court of Cassation and Justice to pronounce itself on matters of law that were differently settled by the courts of law in order to provide the unitary interpretation and application of the law on the territory of Romania.

(2) The decisions through which the intimations are settled are delivered by the Reunited Sections of the High Court of Cassation and Justice and are published in the Official Gazette of Romania, Part I.

(3) The solutions are delivered only in the interest of the law, have no effect on the examined court judgments or on the situation of the parties in the trials. The settlement given to the judged law matters is obligatory for the courts”.

that at least once was lawfully created, because the juridical norm the constitutionality of which was found (either initially or later on, depending on the case) can not have different meanings, even if its interpretation is made at different moments (at least in the cases when the regulations remained unchanged)¹⁹.

Also, in case the norm declared unconstitutional has already been applied in practice (in a sense contrary to the Constitution), due to the fact that the decisions of the Constitutional Court are obligatory for any subject, it means that the jurisprudence of the constitutionality control court is lawfully created because the norm declared unconstitutional can no longer be applied in the future. In the case of reconsideration of the jurisprudence of the Court, the situation is the same – *mutatis mutandis* – to the one when the legislator, after having adopted a law, further modifies and passes it.

On the other hand, the decisions of the Constitutional Court through which the penal norms are declared unconstitutional, are basically limiting to finding their unconformity to the fundamental law. The Constitutional Court can not substitute the legislator in the sense of incriminating certain deeds or of covering the gaps of a penal law²⁰. What the Constitutional Court has the faculty to do is to declare a law that disincriminates certain deeds as unconstitutional because it disregards the principles of law²¹.

Another argument in supporting thesis that the decisions of the Constitutional Court cannot represent a source of law is art. 6 paragraph (2) of the new Penal code according to which the *mitior lex* rule is applied also to the law declared unconstitutional as well as to other regulations approved by the Parliament with modifications or completions or not approved if, during the time they were in force, they contained more favorable penal provisions.

In doctrine, there are more types of decisions of the Constitutional Court, out of which we mention the **interpretative** and **manipulative ones**²². The interpretative decisions find the unconstitutionality of a norm by restraining or extending its application²³. The manipulative decisions are the ones through which the object of the juridical protection is reformulated²⁴. The latter are regarded with reservations by the authors because they might enter the domain of the legislator²⁵.

Finally, **the court judgments of the administrative courts**, through which the regulations with juridical force inferior to the Government laws and ordinances are cancelled (such as the Government resolutions, ministers' orders etc.) also have the quality of source of law because they are the equivalent of the juridical force of the abrogation regulations.

¹⁹ For instance, as above- shown, through Decision no. 100/2004, The Constitutional Court reconsidered its practice.

²⁰ States the Constitution of which precisely stipulates the obligatory character of the incrimination of some deeds considered dangerous. For instance, the Italian Constitution (art. 13).

²¹ See *Fl. Streteanu*, Penal law. General part, vol. I, Ed. Rosetti, Bucharest Rosetti Publishing House, Bucharest, 2003, p. 103.

²² See *I. Deleanu*, Constitutional justice, Bucharest, 1994, p. 421-422.

²³ Through Decision no. 2/1996, it was decided that „the provisions of art. 5 of Law no. 81/1993 are constitutional only to the extent to which, through price set by the Ministry of Waters, Forests and Environmental Protection, it is understood the average price of a cube meter of wood mass when finding the deed, calculated based on the negotiated prices within the law stipulated in the deed of setting the average price”.

²⁴ In this manner, it was stated through Decision no. 24/1994, considering that „the provisions of art. 229 of Penal code are partially abrogated according to art. 150 paragraph (1) of the Constitution and, consequently, these are to be applied only with regard to the assets stipulated by art. 135 paragraph (4) of the Constitution, assets that form the exclusive object of the public property”.

²⁵ See *Fl. Streteanu*, quoted work, p. 104.

III. Conclusions

Examining the provisions of the Constitution, we find no obstacle in acknowledging, in certain cases, the law case as source of law. On the contrary, the Constitution contains norms that explicitly acknowledge the obligatory character of some court judgments. So, according to art. 147 of the fundamental law: „The provisions of the laws and ordinances in force, as well as the ones of the regulations found as unconstitutional cease their juridical effect after 45 days since the publication of the judgment of the Constitutional Court, if, within this term, the Parliament or the Government, depending on the case, do not reconcile the unconstitutional provisions with the provisions of the Constitution. During this term, the provisions found as unconstitutional are lawfully suspended.

In the cases of unconstitutionality that regard the law, before their promulgation, the Parliament is bound to reexamine those provisions in order to reconcile them with the decision of the Constitutional Court. In case the constitutionality of the treaty or agreement was found according to article 146 letter b), this can not be the object of an unconstitutionality exception. The international treaty or agreement found as unconstitutional can not be ratified.

The decisions of the Constitutional Court are published in the Official Gazette of Romania. Since the publication date, the decisions are generally obligatory and have power only for the future”.

The general and obligatory character of some types of court judgments results from laws adopted by the Parliament²⁶. For instance, from the interpretation of art. 26 of Law no. 304/2004 regarding the judicial organization, according to which „If a High Court of Cassation and Justice section finds that it is necessary to reconsider its own jurisprudence, it interrupts the trial and informs the Reunited Sections of the High Court of Cassation and Justice that judge with the subpoena of the parties in the file that was interrupted. After the Reunited Sections reconsidered on the intimation regarding the change of the jurisprudence, the trial continues”.

In favor of admitting the greater part of jurisprudence in the Romanian law, there are also other arguments. First, it can not be accepted, without serious reservations that regard the **trust in the act of justice**, the existence of a **non- uniform jurisprudence** of the courts of law, especially in the cases where the difference of solutions between the (constant) jurisprudence of the High Court of Cassation and Justice and the jurisprudence of the other courts or even within the sections of the same courts. Secondly, in most case, the **legislator can not anticipate** the evolution of the social relations; mostly, it interferes, *post factum*.

In other words, the following arguments can not be denied: the special juridical value of some court judgments; the necessity of the jurisprudence stability (in the absence of which it is lost the trust in the act of justice); the orientation (necessity of orientation, in fact) of justice in unitary settling the following cases.

²⁶ The same is justified also the right of some local authorities to adopt certain regulations. It regards, for instance, local councils.

ROLUL JURISPRUDENȚEI ÎN CADRUL SISTEMULUI JUDICIAR ROMÂN*

Dan LUPAȘCU**
Mihai Adrian HOTCA***

Abstract

Rolul jurisprudenței în cadrul în sistemul judiciar român este de necontestat, dar nu există o concepție încheiată, nici din punct de vedere legislativ, nici din punct de vedere instituțional, care să contureze întocmai poziția pe care o are precedentul judiciar în contextul izvoarelor dreptului. Examinând actele normative relevante în materie, am ajuns la concluzia că anumite hotărâri judecătorești constituie izvoare de drept, deoarece au toate particularitățile actelor normative. Pe de altă parte, considerăm că rolul jurisprudenței în cadrul sistemului judiciar român ar trebui să fie mai pronunțat, cel puțin în ceea ce privește uniformizarea practicii judiciare.

Cuvinte cheie: *jurisprudență, uniformizarea practicii judiciare, recurs în interesul legii, izvor de drept, hotărâre judecătorească, Curtea Constituțională, Înalta Curte de Casație și Justiție.*

Introducere

Pornind de la constatarea de netăgăduit că în sistemul dreptului românesc are loc o reconsiderare a calității de izvor de drept a jurisprudenței, atât din perspectiva organelor judiciare, cât și din punct de vedere politico-instituțional, în rândurile de mai jos am încercat să analizăm poziția precedentului judiciar în cadrul sistemului dreptului românesc.

Din punctul de vedere al factorilor care înfăptuiesc justiția, redimensionarea jurisprudenței are ca justificare dorința acestora de a crește încrederea, în actul jurisdicțional, a beneficiarilor acestuia, și anume a justițiabililor, deoarece se constată, în mod parțial justificat, o lipsă din ce în ce mai acută de încredere în persoanele care realizează justiția în țara noastră.

Din perspectivă politico-instituțională, și aici avem în vedere în principal conținutul documentelor oficiale adoptate în acest, se apreciază la unison că este necesară creșterea încrederii populației în actul de justiție.

Credibilitatea justiției se bazează, printre altele, și pe unitatea practicii judiciare, întrucât justițiabilul care știe că un alt cetățean a obținut o anumită satisfacție într-un caz similar cu al său speră în mod justificat că va avea același succes. Or, dacă la finalul procesului, deși este vorba despre o speță asemănătoare, care ridică aceleași probleme de drept, „consumatorul” actului de justiție pierde procesul, el nu poate înțelege faptul că aceeași lege poate avea două sau mai multe sensuri, astfel că va fi dezamăgit și va transmite dezamăgirea sa persoanelor cu care el intră în contact.

* Studiul a fost elaborat în cadrul proiectului de cercetare “Uniformizarea practicii judiciare și armonizarea cu jurisprudența CEDO, imperativ al înfăptuirii justiției. Propuneri legislative privind asigurarea unei practici judiciare unitare(contract 860/19.01.2009, cod CNCISIS ID-1094) finanțat de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului.

** Judecător, conferențiar universitar doctor, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu”, București (e-mail: danlupascu@csm1909.ro).

*** Conferențiar universitar doctor, Decan al Facultății de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu”, București (e-mail: mihaihotca@gmail.com).

Literatura de specialitate

Fl. Stretanu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 103; I. Deleanu, *Justiția constituțională*, București, 1994, p. 421-422; Dieter Schlafen, *Curtea de Apel din Köln, consilier rezident de twinning la Consiliul Superior al Magistraturii din România – Proiect de lege pentru menținerea practicii unitare. Fundamentare* (nepublicat).

I. Este jurisprudența izvor de drept în sistemul de drept român?

Sigur, trebuie să spunem că lipsa de unitate a practicii judiciare nu este o problemă exclusivă a justiției din România, însă dimensiunea actuală a acestui fenomen în țara noastră constituie temei serios de îngrijorare, fapt semnalat inclusiv în documentele Comisiei Europene¹ și în hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului².

Practica judiciară neunitară și contradictorie generează insecuritate juridică și adâncește neîncrederea în justiție. Frecvența cu care este întâlnită practica judiciară neunitară determină și gradul de neîncredere în sistemul judiciar al justițiabililor, inclusiv a celor care la un moment dat au obținut satisfacție.

Această chestiune afectează întregul sistem judiciar și îi privește, în egală măsură, atât pe justițiabilii români, cât și pe cei străini, care vin în contact cu instanțele judecătorești din țara noastră. Mai mult – după cum sublinia relativ recent un reputat magistrat german³ – „pentru observatorii care nu sunt pe deplin conștienți de cauzele reale ale problemei, alimentează o prezumție larg răspândită că instanțele din România își schimbă jurisprudența în mod aleatoriu, rezultat al influenței politicului sau al corupției”.

„Inflația normativă”⁴, instabilitatea⁵ și calitatea discutabilă a unor legi, numărul mare de dosare aflate pe rol⁶, insuficienta specializare a unor magistrați sau înțelegerea greșită a specializării⁷, absența unor mijloace eficiente pentru interpretarea și aplicarea unitară a legii, dar

¹ A se vedea, de exemplu: Rapoartele de țară sau, după caz, Rapoartele intermediare din 2003; iunie 2005; decembrie 2005; martie, mai și septembrie 2006; aprilie și iunie 2007; iulie 2008 și februarie 2009.

² A se vedea, de exemplu: Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a treia, Hotărârea din 6 decembrie 2007, pronunțată în Cauza Beian împotriva României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 616 din 21 august 2008; Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a treia, Hotărârea din 21 februarie 2008, pronunțată în Cauza Driha împotriva României (nepublicată); Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a treia, Hotărârea din 27 ianuarie 2009, pronunțată în Cauza Ștefan și Ștef împotriva României (nepublicată).

³ Judecător dr. Dieter Schlafen, Curtea de Apel din Köln, consilier rezident de twinning la Consiliul Superior al Magistraturii din România – Proiect de lege pentru menținerea practicii unitare. Fundamentare (nepublicat)

⁴ Din evidențele Consiliului Legislativ rezultă că la 1 martie 2009 erau în vigoare 18.634 acte normative de bază, la care se adaugă actele modificatoare, precum și o serie de acte internaționale la care România a devenit parte, adoptate anterior datei de 22 decembrie 1989.

⁵ Sunt multe acte normative care au suferit peste 20-30 de modificări într-un interval scurt de timp. Cu titlu exemplificativ menționăm Codul de procedură penală, care, după ultima republicare din 1996, a suferit 24 de modificări. Unele dispoziții ale acestui cod au fost efemere, fiind în vigoare doar o zi. A se vedea, în acest sens: Legea nr. 356/2006 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 677 din 7 august 2006) și Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 60/2006 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 764 din 7 septembrie 2006).

⁶ De pildă, în anul 2008 instanțele române (cu o schemă totală de 4.486 posturi de judecători, din care sunt ocupate cca. 4000 posturi) au avut de soluționat 2.042.500 dosare, din care au soluționat 1.521.769.

⁷ În practică sunt instanțe la care numărul de complete specializate este mai mare decât numărul de judecători. De exemplu: la Judecătoria Murgeni funcționează 1 judecător și 6 complete specializate; la Judecătoria Darabani cei doi judecători fac parte din 4 complete specializate; la Judecătoria Câmpeni cei 8 judecători fac parte din 14 complete specializate; la Judecătoria Videle funcționează 5 judecători și 11 complete specializate, etc.

mai cu seamă organizarea actuală a instanțelor judecătorești și distribuirea competențelor⁸ constituie câteva dintre posibilele cauze ale practicii neunitare, a căror analiză nu face obiectul studiului de față.

Constituția României din 1991, revizuită în 2003, conferă instanței supreme rolul de unificator al practicii judiciare⁹ prin art. 126 alin. (3), care prevede că: „Înalta Curte de Casație și Justiție asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit competenței sale”.

Dispoziția constituțională reprodusă mai sus are ca premisă prezumata statornicie a instanței supreme în interpretarea și aplicarea legii, aceasta fiind chemată să regleze contradicțiile de jurisprudență la nivelul instanțelor inferioare. O atare concluzie este întărită de existența unei proceduri speciale privind schimbarea jurisprudenței secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție¹⁰.

Din păcate, uneori există divergențe între secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție asupra aceleași probleme de drept¹¹ sau chiar în cadrul aceleași secții¹², ceea ce, în mod excepțional, transformă cea mai înaltă autoritate judiciară a țării într-o „sursă de insecuritate juridică”¹³. Este o situație regretabilă – întâlnită izolat și în alte sisteme judiciare¹⁴ – care pune în umbră eforturile notabile de unificare a practicii întreprinse de instanța supremă¹⁵.

Izolată, a fost întâlnită și situația în care, fără ca pe plan legislativ să intervină vreo modificare cu relevanță asupra problemei de drept în discuție, Secțiile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție au revenit asupra propriei jurisprudențe, precum și cazuri în care una dintre secțiile instanței supreme (de pildă, în materia imobilelor preluate abuziv), a ignorat pur și simplu o decizie în interesul legii.

De asemenea, Curtea Constituțională și-a revizuit propria jurisprudență, în mai multe rânduri, unul dintre cazuri fiind acela al constituționalității art. 362 alin. 1 lit. c) din Codul de

⁸ De exemplu, cu excepția judecătoriei și tribunalului militar toate celelalte instanțe judecă și recursuri.

⁹ În sensul că rolul unei instanțe supreme este să regleze contradicțiile de jurisprudență, a se vedea: Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Marea Cameră, Cauza Zielinski și Pradal și Gonzales și alții împotriva Franței, nr. 24846/94 și 34165/96 la 37173/96, §59, 1999 – VII.

¹⁰ A se vedea: art. 25 lit. b) și art. 26 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 827 din 13 septembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare. După știința noastră, în ultimele două decenii s-a înregistrat un singur caz în care Secțiile Unite s-au pronunțat asupra schimbării jurisprudenței. Este vorba de Hotărârea nr. 1 din 28 septembrie 1997 prin care s-a revenit asupra jurisprudenței stabilite prin Hotărârea nr. 1 din 2 februarie 1995 în materia acțiunilor în revendicare imobiliară.

¹¹ De pildă, în ce privește caracterul evaluabil sau neevaluabil în bani al unor litigii civile sau comerciale au existat vederi diferite între Secția civilă și de proprietate intelectuală și Secția comercială. Existența unei practici neunitare răspândite cu privire la această problemă a determinat promovarea unui recurs în interesul legii, soluționat prin Decizia nr. 32 din 9 iunie 2008 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Secțiile Unite, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 830 din 10 decembrie 2008.

¹² Cum ar fi, de exemplu: deciziile pronunțate în aplicarea Legii nr. 309/2002 privind recunoașterea și acordarea unor drepturi persoanelor care au efectuat stagiul militar în cadrul Direcției Generale a Serviciului Muncii în perioada 1950 – 1961, citate în Hotărârea CEDO din 6 decembrie 2007, pronunțată în Cauza Beian împotriva României (op. cit.); deciziile pronunțate în aplicarea Legii nr. 138/1999 privind salarizarea și alte drepturi ale personalului militar din instituțiile publice de apărare națională, ordine publică și siguranță națională, precum și acordarea unor drepturi salariale personalului civil din aceste instituții, citate în Hotărârea CEDO din 21 februarie 2008, pronunțată în Cauza Driha contra României (op. cit.); deciziile pronunțate în aplicarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, pronunțate în Cauza Ștefan și Ștef împotriva României (op. cit.).

¹³ A se vedea: Hotărârea CEDO din 6 decembrie 2007, pronunțată în Cauza Beian împotriva României (op. cit.).

¹⁴ Cu privire la problemele întâmpinate de Curtea de Casație Tunisiană în procesul de unificare a jurisprudenței, a se vedea: M.L. Hachem – La fonction unificatrice de la Cour de cassation tunisienne, în „Les cours judiciaires suprêmes dans le monde arabe”, Colloque de Beyrouth des 13 et 14 mai 1999, Bruylant, 2001.

¹⁵ De exemplu, în perioada 2004 – 2009 Înalta Curte de Casație și Justiție a admis 195 de recursuri în interesul legii.

procedură penală. În considerentele Deciziei nr. 100/2004¹⁶, prin care instanța de contencios constituțional a revenit asupra practicii sale anterioare, se arată: „Curtea Constituțională înțelege să procedeze la revizuirea practicii sale în materie. Revenind asupra jurisprudenței anterioare, Curtea constată ca fiind neconstituțională dispoziția "în cauzele în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă, dar numai în ce privește latura penală" din cuprinsul art. 362 alin. 1 lit. c) din Codul de procedură penală, urmând ca persoana vătămată să poată exercita calea de atac ordinară a apelului indiferent de modul în care se pune în mișcare acțiunea penală (din oficiu sau la plângere prealabilă)”.

Garantul interpretării și aplicării unitare a legii pe întreg teritoriul României este Înalta Curte de Casație și Justiție. Aceasta nu exclude, în opinia noastră, implicarea și a altor instituții, în limitele competențelor proprii, fie pentru a preveni apariția practicii neunitare, fie de a iniția sau sprijini procesul de lămurire a divergențelor de jurisprudență. Avem în vedere, de exemplu: celelalte instanțe judecătorești, Ministerul Public, Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești, Institutul Național al Magistraturii, Consiliul Superior al Magistraturii¹⁷ etc.

De lege lata, se pune problema ce rol are practica judiciară pe planul izvoarelor dreptului, adică poate fi considerată aceasta izvor distinct de drept? În hotărârea nr. 981/2008, Plenul Consiliului Superior al Magistraturii considera că: "În ceea ce privește alinierea instanței supreme la soluția Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Beian împotriva României (6.12.2007), cauză în care România a fost condamnată pentru practică neunitară la nivelul instanței supreme, trebuie avute în vedere dispozițiile art. 124 alin. (3) din Constituție, respectiv faptul că **judecătorul este independent și se supune numai legii, nu și precedentului judiciar** (s.n.), astfel încât motivarea, în sensul că judecătorul este "ținut" de hotărârile anterioare în materie, este nelegală și străină spiritului sistemului român de drept. În acest sens, este problema statului de a găsi instrumentele cele mai potrivite pentru a evita soluțiile de practică neunitară, hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului neconstituind prin ea însăși un temei pentru a pronunța soluția în sensul celor anterioare”.

Constituțional vorbind, precedentul judiciar nu poate fi recunoscut ca având putere de lege, adică de izvor de drept, decât în mod excepțional, în situațiile anume prevăzute de legea fundamentală și alte legi. Este vorba despre: deciziile instanței supreme, pronunțate în materia recursurilor în interesul legii, deciziile Curții Constituționale, anumite hotărâri ale instanțelor de contencios administrativ și deciziile instanțelor europene.

II. Prezentarea situațiilor în care hotărârea judecătorească este izvor de drept

În ceea ce privește **deciziile în interesul legii** ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, pronunțate de Secțiunile Unite, legiuitorul prevede caracterul obligatoriu al acestora. Astfel, conform art. 414² C. proc. pen.: „(1) Procurorul general al României, direct, sau ministrul justiției, prin intermediul Procurorului general, are dreptul, pentru a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legilor penale și de procedură penală pe întreg teritoriul țării, să ceară Înaltei Curți de Casație și

¹⁶ Publicată în M. Of. nr. 261 din 24 martie 2004.

¹⁷ La nivelul Consiliului Superior al Magistraturii funcționează Comisia de unificare a practicii judiciare, care, în cursul anului 2008, a organizat 8 întâlniri cu președinții de secție de la Înalta Curte de Casație și Justiție și curțile de apel, precum și reprezentanții Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. În cadrul acestora au fost discutate 299 de probleme de drept controversate (din care: 56 în materie penală, 167 în materie civilă, conflicte de muncă și asigurări sociale și 76 în materie comercială. În 21 de cazuri s-a decis sesizarea Procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție pentru a aprecia asupra promovării unor recursuri în interesul legii).

Justiție să se pronunțe asupra chestiunilor de drept care au primit o soluționare diferită din partea instanțelor de recurs. (2) Deciziile prin care se soluționează sesizările se pronunță de Secțiunile Unite și se aduc la cunoștință instanțelor de Ministerul Justiției. (3) Soluțiile se pronunță numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese”.

Prevederi asemănătoare există și în materie civilă¹⁸.

Față de aceste prevederi legale, considerăm că ar fi illogic ca hotărârile pronunțate în materia recursurilor în interesul legii să nu aibă caracter obligatoriu, deoarece altfel ar fi o activitate judiciară inutilă, ar rămâne o simplă părere a unor magistrați.

Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului au și ele calitatea de izvor de drept, deoarece potrivit art. 20 alin. (1) din Constituție, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația universală a drepturilor omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. Iar conform alin. (2) al aceluiași articol, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care normele dreptului intern sunt mai favorabile. Pe de altă parte, în conformitate cu dispozițiile art. 11 din Constituție, tratatele internaționale la care România este parte constituie drept intern.

Referitor la valoarea juridică a **deciziilor Curții Constituționale**, considerăm că și acestea pot fi calificate ca fiind izvoare de drept. În temeiul art. 146 lit. d) din Constituție, Curtea Constituțională are, printre alte atribuții, competența de a hotărî asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești ori de arbitraj comercial sau direct de către Avocatul Poporului privind neconstituționalitatea legilor și a ordonanțelor Guvernului. O prevedere similară, dar mai dezvoltată, se regăsește și în cuprinsul Legii nr. 47/1992 a Curții Constituționale. Conform art. 29 din Legea nr. 47/1992, Curtea Constituțională decide asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial privind neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare, care are legătură cu soluționarea cauzei în orice fază a litigiului și oricare ar fi obiectul acestuia. Excepția poate fi ridicată la cererea uneia dintre părți sau, din oficiu, de către instanța de judecată ori de arbitraj comercial. Excepția poate fi ridicată de procuror în fața instanței de judecată, în cauzele la care participă.

Ce efect are o asemenea decizie în practică? Deciziile prin care se constată neconstituționalitatea unei norme juridice produc efecte juridice *erga omnes*. Caracterul de izvor de drept este mai vizibil în cazul în care instanța de control constituțional revine asupra practicii sale, caz în care cel puțin o dată s-a creat drept, deoarece norma juridică a cărei constituționalitate a fost constatată (fie inițial, fie ulterior, după caz) nu poate avea înțelesuri diferite, chiar dacă interpretarea sa este făcută la momente diferite (cel puțin în cazurile în care reglementările au rămas neschimbate)¹⁹.

¹⁸ Potrivit art. 329 C. proc. civ.: „(1) Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, precum și colegiile de conducere ale curților de apel au dreptul, pentru a se asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul României, să ceară Înaltei Curți de Casație și Justiție să se pronunțe asupra chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești.

(2) Deciziile prin care se soluționează sesizările se pronunță de Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

(3) Soluțiile se pronunță numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese. Dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe”.

¹⁹ De pildă, așa cum am văzut mai sus, prin Decizia nr. 100/2004, Curtea Constituțională a revenit asupra practicii sale.

De asemenea, în ipoteza în care norma declarată neconstituțională a fost aplicată deja în practică (într-un sens contrar Constituției), deciziile Curții Constituționale fiind obligatorii pentru orice subiect înseamnă că jurisprudența instanței de control al constituționalității a creat drept, pentru că norma declarată neconstituțională nu mai poate fi aplicată pentru viitor. În cazurile de revenire asupra jurisprudenței Curții situația este echivalentă – *mutatis mutandis* – cu cea în care legiuitorul, după ce a adoptat o lege, ulterior o modifică sau o abrogă.

Pe de altă parte, deciziile Curții Constituționale prin care sunt declarate neconstituționale norme penale, practic, se limitează exclusiv la a constata neconformitatea lor cu legea fundamentală. Curtea Constituțională nu se poate substitui legiuitorului, în sensul de a incrimina anumite fapte sau de a acoperi lacunele unei legi penale²⁰. Ceea ce Curtea Constituțională are facultatea să facă este să declare ca fiind neconstituțională o lege care dezincriminează anumite fapte prin nesocotirea principiilor dreptului²¹.

Un alt argument în sprijinul tezei că deciziile Curții Constituționale pot reprezenta izvor de drept îl constituie art. 6 alin. (2) din noul Cod penal, conform căruia regula *mitior lex* se aplică și legii declarate neconstituționale, precum și altor acte normative, aprobate de Parlament cu modificări sau completări ori neaprobrate, dacă pe timpul cât acestea s-au aflat în vigoare au cuprins dispoziții penale mai favorabile.

În doctrină sunt identificate mai multe tipuri de decizii ale Curții Constituționale, dintre care le reținem pe cele **interpretative** și pe cele **manipulative**²². Deciziile interpretative constată neconstituționalitatea unei norme prin restrângerea sau extinderea aplicării acesteia²³. Deciziile manipulative sunt cele prin care se reformulează obiectul protecției juridice²⁴. Aceste din urmă decizii sunt privite cu rezerve de autori, pe considerentul că s-ar trece în domeniul legiuitorului²⁵.

În fine, și **hotărârile judecătorești ale instanțelor de contencios administrativ**, prin care sunt anulate acte normative cu forță juridică inferioară legilor și ordonanțelor Guvernului (cum ar fi hotărârile de Guvern, ordinele miniștrilor etc.) au calitatea de izvoare de drept pentru că echivalează cu forța juridică a actelor normative de abrogare.

III. Concluzii

Examinând prevederile Constituției, nu constatăm nici o piedică în recunoașterea, în anumite cazuri, a precedentului judiciar ca izvor de drept, dimpotrivă, Constituția cuprinde norme care recunosc explicit caracterul obligatoriu al unor specii de hotărâri judecătorești. Astfel, potrivit art. 147 din legea fundamentală: „Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul,

²⁰ Sunt state ale căror Constituții prevăd expres obligativitatea incriminării unor fapte considerate periculoase. De pildă, Constituția italiană (art. 13).

²¹ A se vedea *Fl. Streteanu*, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 103.

²² A se vedea *I. Deleanu*, *Juстиția constituțională*, București, 1994, p. 421-422.

²³ Prin Decizia nr. 2/1996 s-a hotărât că „prevederile art. 5 din Legea nr. 81/1993 sunt constituționale, numai în măsura în care prin preț stabilit de Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului se înțelege prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, la data constatării faptei, calculat pe baza prețurilor negociate, în condițiile legii, precizate în actul de stabilire a prețului mediu”.

²⁴ În această manieră s-a statuat prin Decizia nr. 24/1994, considerându-se că „dispozițiile art. 229 din Codul penal sunt parțial abrogate potrivit art. 150 alin. (1) din Constituție și, în consecință, acestea urmează a se aplica numai cu privire la bunurile prevăzute de art. 135 alin. (4) din Constituție, bunuri ce formează obiectul exclusiv al proprietății publice”.

²⁵ A se vedea *Fl. Streteanu*, *op. cit.*, p. 104.

după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

În cazurile de neconstituționalitate care privesc legile, înainte de promulgarea acestora, Parlamentul este obligat să reexamineze dispozițiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curții Constituționale. În cazul în care constituționalitatea tratatului sau acordului internațional a fost constatată potrivit articolului 146 litera b), acesta nu poate face obiectul unei excepții de neconstituționalitate. Tratatul sau acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat.

Deciziile Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor”.

Caracterul general și obligatoriu al unor specii de hotărâri judecătorești rezultă din legi adoptate de Parlament²⁶. De pildă, din interpretarea art. 26 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, potrivit căruia „Dacă o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție consideră că este necesar să revină asupra propriei jurisprudențe, întrerupe judecata și sesizează Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, care judecă cu citarea părților din dosarul a cărui judecată a fost întreruptă. După ce Secțiunile Unite s-au pronunțat asupra sesizării privind schimbarea jurisprudenței, judecata continuă”.

În favoarea recunoașterii unui rol mai important, al jurisprudenței în dreptul românesc, pledează și alte argumente. În primul rând, nu poate fi acceptată, fără serioase rezerve care privesc **încrederea în actul de justiție**, existența unei **jurisprudențe neuniforme** a instanțelor judecătorești, mai ales în cazurile în care diferențele de soluții există între jurisprudența (constantă) a Înaltei Curți de Casație și Justiție și jurisprudența celorlalte instanțe sau chiar în cadrul secțiilor aceleiași instanțe. În al doilea rând, **legiuitorul nu poate anticipa**, în multe cazuri, evoluția relațiilor sociale, el intervenind, de cele mai multe ori, *post factum*.

Într-o altă ordine de idei, nu pot fi negate următoarele argumente: valoarea juridică deosebită a unor hotărâri judecătorești; necesitatea stabilității jurisprudenței (în lipsa căreia se pierde încrederea în actul de justiție); orientarea (necesitatea orientării, de fapt) justiției în a soluționa unitar spețele asemănătoare.

²⁶ La fel se justifică și dreptul unor autorități locale de a adopta anumite acte normative. Este vorba, de pildă, de consiliile locale.